

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

2020/2

Utgiven av

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i samarbete med Historiska museet.

Fornvännen finns på webben i sin helhet från första årgången och publiceras löpande där med ett halvårs fördröjning: fornvannen.se

Ansvarig utgivare och huvudredaktör

Mats Roslund

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

mats.roslund@ark.lu.se

Redaktionssekreterare och mottagare av manuskript

Peter Carelli

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

fornvannen@vitterhetsakademien.se

Redaktörer

Herman Bengtsson, herman.bengtsson@upplandsmuseet.se

Christina Fredengren, christina.fredengren@shm.se

Åsa M Larsson, asa.larsson@raa.se

Teknisk redaktör

Kerstin Öström

Grävlingsvägen 50

167 56 Bromma

kerstin@vinghasten.se

Prenumeration

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

e-post fornvannen@vitterhetsakademien.se

Bankgiro 535-3552

Årsprenumeration i Sverige (4 häften) 200 kronor, lösnummer 60 kronor

Journal of Swedish Antiquarian Research

published by The Royal Academy of Letters, History and Antiquities

Subscription price outside Sweden (four issues) SEK 250:-

Box 5622, SE-114 86 Stockholm, Sweden

FORNVÄNNEN började utges av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien år 1906 och ersatte då *Akademiens Månadsblad* samt *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*, som båda tillkommit under 1870-talets första år. Förutom i Sverige finns *Fornvännen* på drygt 350 bibliotek och vetenskapliga institutioner i mer än 40 länder.

Tidskriften är referentgranskad.

FORNVÄNNEN («The Antiquarian») has been published by the Royal Academy of Letters, History and Antiquities since 1906, when it replaced two older journals which had started in the early years of the 1870s. Outside Sweden *Fornvännen* is held by more than 350 libraries and scientific institutions in over 40 countries. The journal is peer-reviewed.

ISSN 0015-7813

Printed in Sweden by AMO-tryck AB, Solna, 2020

En vikingatida spelpjäs av glas från Östra Grevie, sydvästra Skåne

Sydsvensk Arkeologi genomförde under hösten 2017 en arkeologisk undersökning i utkanten av Östra Grevie by i sydvästra Skåne (Brink & Grehn 2020). Undersökningsområdet anslöt till områden som tidigare undersökts av Arkeologerna, Staten historiska museer 2015 (Bolander 2017). Undersökningarna berörde bebyggelse lämningar från yngre bronsålder och fram i vikingatid-tidig medeltid. Dominerande var lämningarna efter gårdar med långhus och grophus som legat på platsen från mitten av 600-talet t.o.m. övergången 900–1000-talen e.Kr.

I ett av grophusen påträffades en spelpjäs tillverkad av glas (fig. 1 och 2). Från det aktuella grophuset daterades skalkorn till 1071 ± 30 BP, 890–1030 cal AD, 2 sigma (Ua-57616). Huset hade en djup nedgrävning med mycket kraftiga stolphål som avslöjar att det rört sig om en robust byggnad. Spelpjäsen låg centralt nära botten i grophuset. Fyndmaterialet visar att huset använts för textilhantverk.

Spelpjäser är relativt vanligt förekommande fynd, ofta tillverkade av horn eller ben (Gustavsson et al. 2015). Skandinaviska spelpjäser av glas är mera ovanliga och finns främst från ett antal gravfynd i östra Mellansverige, inte minst Birka (Arbman 1940–43; Arwidsson 1984, s. 206f; Lindquist 1984; Whittaker 2006 med referenser). Från Skåne saknas vikingatida paralleller, men från vendeltid finns en rost- och svartfärgad spelpjäs av glas från Hammar utanför Kristianstad. Den påträffades i en tidigvendeltida grop med bl.a. material från metallhantverk och slakteri avfall (Helgeson et al. 2014, s. 122ff, 142).

Spelpjäser och spelbräden förknippas särskilt med gravar där män med hög status begravts (t.ex. Birka gravarna 644 och 750, Arbman 1940–43). Man anses ha spelat *hnefatafl*, ett spel som sannolikt utvecklat och visat militärstrategisk kunskap (Whittaker 2006). Spelpjäsen i Östra Grevie har troligen tillhört någon med hög status. Om personen i fråga haft en komplett uppsättning spelpjäser gjorda av glas är däremot okänt.

Fig. 1. Spelpjäsen. Bilden visar spelpjäsen i samband med upphittandet då glaset var klart och ljusgenomsläppligt. Den är 25 mm hög och 26,5 mm bred. Foto: Fredrik Grehn, Sydsvensk Arkeologi. Bildbearbetning: Anders Gutehall. —The gaming-piece. The photo shows the gaming-piece immediately after it was found. It is 25 mm high and 26,5 mm wide.

Fig. 2. Spelpjäsen. Bilden visar spelpjäsen efter konservering då ytan blivit matt och ljusgenomsläppligheten försvunnit. Foto: Sebastian Liahaugen, Sydsvensk Arkeologi. Bildbearbetning: Anders Gutehall. —The gaming-piece. The photo shows the gaming-piece after conservation.

Referenser

- Arbman, H., 1940–43. *Birka I: Die Gräber*. Uppsala.
- Arwidsson, G., 1984. Glas. Arwidsson, G. (red.). *Birka II:1: Systematische Analysen der Gräberfunde*. Stockholm.
- Bolander, A., 2017. *Östra Grevie 9:30 och 12:14: Där backe möter slätt – mellan mosse och lund*. Arkeologisk undersökning 2015, Skåne, Vellinge kommun, Östra Grevie socken, fastighet 9:30 och 12:14, fornlämning Östra Grevie 40 och 41. Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2017:18.
- Brink, K & Grehn, F., 2020. *Östra Grevie 9:40 och 12:14. Där backe möter slätt – mellan mosse och lund II*. Arkeologisk undersökning 2017. Fastighet 9:40 och 12:14, fornlämning RAÄ Östra Grevie 40:1, Lämningsnr L1989-:4537, Östra Grevie socken, Vellinge kommun, Skåne län. Sydsvensk Arkeologi, rapport 2020:3.
- Gustavsson, R., Henniuss, A. & Ljungkvist, J., 2015. Are many Vendel and Viking Period gaming pieces made of Whale bone? *Fornvännen* 110:51–54.
- Helgesson, B., Fabeck, C., Linderöth, T. & Skoglund, P., 2014. *Hammar 9:21 m.fl., Särskild undersökning 2010–2011, Fornlämning 90:1 och 157, Nosaby socken, Kristianstads kommun, Skåne län*. Sydsvensk Arkeologi, rapport 2013:25.
- Lindquist, M., 1984. Spielsteine, Würfel und Spielbretter. Arwidsson, G. (red.). *Birka II:1: Systematische Analysen der Gräberfunde*. Stockholm.
- Whittaker, H., 2006. Game-boards and Gamingpieces in the northern European Iron Age. *Nordlit* 10(2): 103–112.

Kristian Brink

Sydsvensk Arkeologi

Erlandsrovägen 5

SE-218 45 Vintrie

kristian.brink@sydsvenskarkeologi.se

Fredrik Grehn

Sydsvensk Arkeologi

Erlandsrovägen 5

SE-218 45 Vintrie

fredrik.grehn@sydsvenskarkeologi.se

Bertil Helgesson

Tidssmedjan Helge

Bokvägen 4B

SE-291 34 Kristianstad

bertil.helgesson@gmail.com